

Introduction (in Czech)

V první kapitole disertační práce, spolu s Michalem Frantou, analyzujeme pravděpodobnost podání si přihlášky a pravděpodobnost přijetí na vysokou školu pro populaci českých středoškoláků, kteří maturovali v akademickém roce 1997/1998. Zaměřili jsme se na hlavní faktory ovlivňující středoškolákovo rozhodnutí o přihlášení se na vysokou školu a na faktory ovlivňující rozhodnutí příslušné vysoké školy o přijetí konkrétního uchazeče ke studiu. Pro analýzu jsme využili výsledků srovnávacích testů, ve kterých byli maturanti v roce 1998 testováni ze znalostí v základních předmětech vyučovaných na střední školách. Tyto údaje jsme zkombinovali s údaji o uchazečích o vysokoškolské studium v České republice v roce 1998. Údaje o uchazečích navíc obsahují informaci o všech vysokých školách, kam se uchazeč hlásil a na které byl přijat. Hlavním cílem článku je porovnat pravděpodobnost podání přihlášky na VŠ a šance na přijetí pro dva totožné maturanty, kteří se liší pouze místem bydliště. Jeden maturant bydlí blízko univerzity a druhý bydlí od nejbližší univerzity ve vzdálenosti, která neumožňuje každodenní dojíždění. Přítomnost (blízkost) univerzity může potenciálního uchazeče o vysokoškolské studium ovlivnit dvěma způsoby. Jednak mají uchazeči bydlící blízko univerzity možnost bydlet dál se svými rodiči, a tedy získat vysokoškolské vzdělání na místní univerzitě s nízkými náklady. Přítomnost univerzity ovšem může potenciálního uchazeče ovlivnit i jinak. Středoškoláci žijící u univerzity potkávají vysokoškolské studenty, mohou s nimi diskutovat aspekty vysokoškolského studia, mají konkrétní představu o pracovních možnostech souvisejících s vysokoškolským diplomem apod. Tito studenti tedy mohou být lépe informováni o výhodách spojených s terciárním vzděláním i o samotných přijímacích testech. Naším cílem je potvrdit nebo vyvrátit přítomnost těchto dvou možných vlivů místní univerzity na potenciální uchazeče o vysokoškolské studium. Výsledky naší analýzy ukazují, že individuální charakteristiky (socio-ekonomické postavení rodiny a výsledek studenta ve srovnávacím testu), stejně tak jako charakteristiky maturantovy třídy na střední škole (velikost třídy, průměrný výsledek testů ve třídě) a maturantova regionu (regionální nezaměstnanost a ekonomický růst) hrají významnou roli při rozhodování o přihlášení se na vysokou školu. Dále jsme zjistili, že vyšší náklady spojené se studiem pro maturanty, kteří nemají možnost studia na místní univerzitě, rozhodnutí potenciálního uchazeče neovlivňují. Zatímco nebyl nalezen žádný vliv místní univerzity na maturantovo rozhodnutí o podání přihlášky, na samotné přijetí již existence místní univerzity vliv mít může. Zjistili jsme, že pokud uchazeč bydlí blízko vysoké školy, která nabízí studium oboru, na který se uchazeč hlásí, přináší mu existence místní vysoké školy v přijímacím řízení výhodu. To platí i pro uchazeče hlásícího se na příslušný obor na nějakou jinou (vzdálenou) univerzitu. Navíc jsme zjistili, že pro uchazeče z gymnázií je tato výhoda v přijímacím procesu rostoucí se zmenšující se

pravděpodobností přijetí na danou vysokou školu (tj. zvětšující se poptávkou po oboru na dané vysoké škole). Analýza poptávky po vysokém školství v České republice ukázala, že systém finanční podpory vysokoškolským studentům byl v roce 1998 dostatečný na to, aby vyšší náklady pro studenty, kteří se musí kvůli studiu stěhovat, nesnižovaly jejich šance na získání vysokoškolského vzdělání. Problémem je spíše informovanost o konkrétních oborech studia. Vyrovnávání šancí na získání terciárního vzdělání by tedy mělo být zaměřeno na geografické rozšíření systému institucí poskytujících terciární vzdělání nebo na informovanost středoškolských maturantů o vysokoškolském studiu a přijímacím řízení.

V druhé kapitole disertační práce se věnuji zkoumání vlivu systému státní sociální podpory a daňového systému na zvýšení pracovní aktivity u nezaměstnaných v České republice. Předchozí literatura, využívající metody simulací pro modelové typy domácností, poukazuje na negativní dopad společného působení daní a sociálních dávek. V této kapitole jsou analýzy rozhodování jednotlivců, jestli vstoupit nebo nevstoupit na trh práce v závislosti na příjmu domácností, provedeny na individuálních datech o nezaměstnaných, a to v kombinaci údajů získaných Výběrovým šetřením pracovních sil a údajů Microcensus. Analýza počítá výši příjmů ze sociálního systému v nezaměstnanosti a porovnává je s čistým příjmem domácnosti v případě, že se jednotlivec zaměstná. Výsledky potvrzují existenci pasti nezaměstnanosti, což znamená, že jedinci, kteří dostávají relativně vyšší sociální dávky, mají také vyšší pravděpodobnost, že zůstanou bez práce. Ukazuje se, že účinek dávek sociální pomoci je důležitý, protože negativně ovlivňuje motivaci najít si práci převážně u dlouhodobě nezaměstnaných a u lidí s nízkým vzděláním (a tedy u nízkopříjmových domácností). Výsledky rovněž poukazují na znevýhodněné postavení žen na českém trhu práce. Protože ohodnocení žen na trhu práce je nižší než u mužů, je riziko pasti nezaměstnanosti u žen vyšší. Výsledky studie poskytují evidenci o dlouhodobě přetrvávajících velkých rozdílech v nezaměstnanosti pozorovaných mezi ženami a muži v České republice. Navrhovaným řešením, které by posílilo motivaci nezaměstnaných vrátit se do práce, je možnost pobírání části sociálních dávek také po nástupu do zaměstnání.

Třetí kapitola disertace prezentuje výsledky projektu, na kterém jsem pracoval v Institutu pro výzkum práce (IZA) se sídlem v Bonnu. Studie zkoumá, jestli je nastavení sociálního systému důležité pro imigraci cizinců do evropských zemí (tzv. welfare magnet hypothesis). Analýza vychází z údajů o migračních tocích, HDP, nezaměstnanosti a podílu výdajů na programy podpory v nezaměstnanosti na HDP pro 19 zemí Evropy na roky 1993 – 2008. Empirické výsledky naznačují, že migranti se rozhodují spíše podle míry nezaměstnanosti a výšky HDP. Významnou roli také mají kontakty na migranty, kteří již v dané krajině žijí. Hypotézu o tom, že štědré sociální systémy jsou magnetem pro imigranty, jsme nepotvrdili. Naše výsledky rovněž ukazují, že dávky v nezaměstnanosti pobírají

migranti v přibližně stejné míře jako domácí obyvatelstvo. Závěry studie nasvědčují, že obavy z přílivu migrantů do zemí EU a zneužívání sociálního systému jsou neopodstatněné, protože migranti si vybírají cílové země hlavně podle příznivých ekonomických podmínek.